

УДК 159.98

Аліна Андріївна ШЕВЧЕНКО,

студентка 2 курсу соціально-психологічного факультету
Національного університету цивільного захисту України (м.Харків);

Тетяна Василівна СЕЛЮКОВА,

старший викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України

(м.Харків)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9038-2775>

ОСОБЛИВОСТІ ВИДІВ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ НУЦЗУ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

У роботі і аналізуються результати емпіричного дослідження особливостей комунікативної агресивності у курсантів та студентів НУЦЗУ з різною спрямованістю локусу контролю.

Ключові слова: *агресивність, агресія, інтернальність, екстернальність, локус контролю.*

Актуальність цієї теми обумовлена тим, що в нашому житті ми часто використовуємо слово «агресія», позначаючи при цьому певні форми поведінки, тому цей термін потребує більше досліджень і точних форм. З. Фрейд першим вивчив психологічні механізми агресивної поведінки. Він виділив два фундаментальних інстинкти: інстинкт життя і інстинкт смерті. К. Лоренц вважав, що характер людської агресії, а також механізм, який забороняє вбивати собі подібних, інстинктивний. Але К. Лоренц визнає можливість регулювання людської агресивності і покладає надії на освіту, посилюючи моральну відповідальність людей за своє майбутнє [1, с. 91]. Пізніше найпопулярнішою теорією було «розчарування агресією», в якій говориться, що будь-яке розчарування створює внутрішній позив або мотив агресії.

Агресивність зараз розглядається як стабільна характеристикою суб'єкта, що відображає його схильність до поведінки, мета якої – завдати шкоди навколишньому середовищу. Агресія або агресивна поведінка є певною формою дій людини, що характеризуються демонстрацією переваги в силі або застосуванням сили проти іншої особи або групи осіб, яким суб'єкт прагне завдати шкоди [2, с. 81-86]. За словами Р.С. Немова, агресивність розуміється як ворожість до поведінки людини по відношенню до інших людей, бажання завдати їм неприємностей [3, с. 221].

Термін «локус контролю» вперше застосував соціальний психолог Дж. Роттер у 1954 році. Локус контролю – це поняття, яке характеризує властивість індивіда приписувати їх успіхи або невдачі інтернальними або екстернальними факторам. Особи, схильні до інтернального типу, більш успішні в житті, більш впевнені, цілеспрямовані, незалежні, врівноважені і доброзичливі. Екстернали, як правило, не впевнені, незбалансовані, підозрілі, неспокійні.

Метою дослідження є вивчення особливостей агресивної поведінки у осіб з різною спрямованістю локусу контролю. Вибірку досліджуваних склали курсанти та студенти Національного університету цивільного захисту України другого та третього курсів, у кількості 60 осіб. В дослідженні використовувались наступні методики: для діагностики агресивної поведінки та визначення рівня агресивності був використаний опитувальник Л.Г. Почебут, та методика визначення локус контролю, розроблена Дж.Роттером. [4, 560 с.].

За допомогою методики Дж. Роттера ми розділили учасників на 2 дослідницькі групи: група № 1 – респонденти з екстернальною спрямованістю локусу контролю та група № 2 – респонденти з інтернальною спрямованістю локусу контролю. Особи які мають екстернальний тип переконані, що їх невдачі є результатом зовнішніх сил, нещасних випадків, негативного впливу інших людей. Схвалення і підтримка таким людям дуже необхідні, інакше вони починають працювати набагато гірше. Їх характерними якостями є тривожність, та схильність до стресів. Екстернали частіше використовують фізичну силу в конфліктах, вони характеризуються відсутністю емоційного самоконтролю, вдачі, нестабільності, нетерпимості. Особи з інтернальним типом локусу контролю переконані, що їх успіхи або невдачі не випадкові, залежать від компетентності, прихильності, рівня здібностей самої людини. Відповідальність за все, що з ними сталося беруть на себе. Їх характерними якостями є позитивна самооцінка, психічне здоров'я. Інтернальний тип локусу контролю знижує фізичну агресію і дратівливість.

Для діагностики агресивної поведінки та визначення рівня агресивності в досліджуваних групах нами був використаний опитувальник Л.Г. Почебут. Представлені результати вказують на те, що у респондентів з екстернальним та інтернальним типом локусу контролю результати істотно розрізняються за наступними параметрами (шкалами):

За шкалою «Вербальна агресія» показники значно вищі у групі №1 (екстернали) і складають 90 балів в порівнянні з групою №2 (інтернали) – 10 балів. Згідно математичної обробки даних рівень статистичної значущості розбіжностей між групами за критерієм Фишера знаходиться на рівні значущості $p \leq 0,01$. Ця орієнтація у респондентів першої групи характерна тим що, вони усно висловлюють своє агресивне ставлення до іншої особи, значно частіше використовують негативні словесні образи, аніж респонденти другої групи.

За шкалою «Фізична агресія» показники також вищі у групі №1 (екстернали) і складають 24 бали в порівнянні з респондентами групи №2 (ітернали) – 6 балів ($p \leq 0,05$). Це вказує на те, що респонденти першої групи вірогідно частіше можуть висловлювати свою агресію по відношенню до іншої людини із застосуванням фізичної сили.

За шкалою «Предметна агресія» показники вищі у групі №1, чії показники складають 36 балів, а у групі №2 – 7 балів ($p \leq 0,05$). Це вказує на наявність у респондентів першої групи роздратування, коли людина зриває свою агресію на предмети навколо себе.

За шкалою «Емоційна агресія» показники так само значно вищі у досліджуваних групи № 1 (респонденти з екстернальним типом локусу контролю) (відповідно 12 балів та 7 балів, $p \leq 0,05$). Ця орієнтація, яка характерна для респондентів першої групи характерна тим, що людина демонструє емоційне відчуження при спілкуванні з іншою людиною, що супроводжується підозрою, ворожістю або невдячним ставленням до неї.

За шкалою «Самоагресія» так само показники значно вищі у групі №1 (екстернали) і складають 98 балів, ніж у респондентів групи №2. Це вказує на те, що у респондентів першої групи відсутні або послаблені механізми психологічного захисту, людина з екстернальним типом локусу контролю знаходиться не в мирі і злагоді з собою, вона стає беззахисною в агресивному середовищі.

Таким чином, за результатами дослідження можна стверджувати, що у респондентів з екстернальним типом локусу контролю визначаються вірогідно значущі високі показники за всіма шкалами агресивної поведінки в порівнянні з досліджуваними з інтернальним типом локусу контролю. Екстернали більш схильні до проявів агресивності і мають низькі адаптивні можливості. А особи з інтернальним типом менш схильні до проявів агресивності і мають високий ступінь пристосованої поведінки. Це дослідження показало, що ймовірно існує зв'язок між типом локусу контролю та тим чи іншим проявом агресивної поведінки, що може стати темою нашого подальшого дослідження.

Список бібліографічних посилань

1. Лоренц К. Агрессия (так называемое “зло”). М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. 272 с.
2. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. СПб.: Питер, 2001. 352 с.
3. Немов Р.С. Психология образования. М.: Просвещение, 1995. 496 с.
4. Елисеев О.П. Локус Контроля: практикум по психологии личности. СПб.: Питер, 2003. 560 с.

The paper analyzes the results of an empirical study of the features of communicative aggression in cadets and students of NUTSZU with different focus locus.

Key words: *aggression, aggression, internality, externality, locus of control.*